

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Podíl českých intelektuálů při tělovýchovné
jednotě Sokol na etnické emancipaci vybraných
slovanských národů**

Cyril Bartoň

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Podíl českých intelektuálů při tělovýchovné
jednotě Sokol na etnické emancipaci vybraných
slovanských národů**

Cyril Bartoň

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, listopad 2014

.....

Ráda bych zde vyjádřil poděkování vedoucímu Doc. Petrovi Lozoviukovi, Ph.D. za cenné rady a trpělivost při konzultacích mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěl poděkovat za vstřícnost a pomoc při získávání informací a podkladů.

.....

podpis

Obsah

1	ÚVOD	6
2	SOKOLSKÁ MYŠLENKA A JEJÍ IDEÁLY	8
2.1	Miroslav Tyrš	9
2.2	Tělovýchovná jednota sokol jako prototyp slovanské organizace	12
3	VAZBY SLOVINCŮ A ČECHŮ	13
3.1	Vliv P. J. Šafaříka A J. V. Lega na slovinský jazyk.....	14
4	SLOVINSKÁ EMANCIPACE.....	17
5	EMANCIPACE LUŽICKOSRBSKÉHO NÁRODA.....	22
6	KOMPARACE ROZDÍLNOSTÍ A APLIKOVÁNÍ SOKOLSKÝCH MYŠLENEK	24
6.1	Sokol v srbské Lužici	28
6.2	Južni Sokol – Slovinsko	32
6.3	Zápisy Josefa Páty o slovinském a lužickosrbském Sokolu.....	34
7	ZÁVĚR.....	37
8	RESUMÉ.....	39
9	Seznam použité literatury a pramenů.....	40
10	Přílohy	45

1 ÚVOD

Předložená práce se věnuje problematice českého vlivu na vývoj slovinské a lužickosrbské národní emancipace. Tento společenský proces bude sledován na příkladu existence tělovýchovné jednoty Sokol, která u obou národů sehrála z hlediska formování národní identity důležitou úlohu. Východiskem pro mé uvažování budou některé teze klasiků studia národotvorných procesů, kteří nacionalismus interpretují jako politickou doktrínu, ale také jako stav mysli a pocit, že stát a národ si musí odpovídat a musí tvořit jednotu. Národ je podle nacionalistů velkou skupinou lidí, kdy jejich podstata spočívá především ve společném jazyce a společné kultuře. To jest chápáno jako důvod pro existenci společné politické jednotky (Gellner, 2003). Kritériem pro výběr českých intelektuálů, podílejících se na emancipaci Slovinců a Lužických Srbů byl jejich výrazný vliv na národní obrození a inspiraci k sebeidentifikování se v etnické společenství. Dle některých náhledů jsou na definování etnického společenství důležitými faktory jazyk, kultura nebo společný původ. K pojmu etnicity Brouček (Brouček, 1992) uvádí, že se jedná o souhrn vlastností, které jsou nabývány lidskými společenstvími v důsledku jejich konkrétního historického vývoje. Tento názor nesdílí Lozoviuk (Lozoviuk, 2005), který etnicitu považuje za produkt, který je členy daného společenství chtěný.

Český intelektuální vliv na uvedené slovanské skupiny se projevoval zejména od poloviny 19. století. Území obývané Slovinci i srbská Lužice byly v minulosti, podobně jako české země pod stálým a dominantním německým vlivem. Přesto nikdy nebyly vazby mezi českými zeměmi a slovanským obyvatelstvem ve zmíněných oblastech zcela zpřetrhány. Ať již mluvíme o dobách Přemyslovců či v době habsburské monarchie, vždy existovala kulturní, jazyková i společenská sounáležitost mezi předchůdci

budoucího slovinského národa, mezi původním obyvatelstvem Lužických Srbů, de facto odloučeným kmenem Polabských Slovanů, a kulturními institucemi v českých zemích. Blízkost i podobnost jazyků slovinštiny, češtiny a lužické srbštiny všechny kontakty usnadňovala a skrze instituce jako Lužický seminář v Praze byla dále rozvíjena. Historické události, legendy, mýty a ideály využitě k vytvoření kolektivní identity pracovaly s formou nacionalismu jako s nástrojem k dosažení cílů při etnickém vymezení. Uchopení nacionalismu a jeho podoby, ve které se tento v podstatě umělý konstrukt v polovině 19. století realizoval prostřednictvím tzv. národního obrození v českých zemích, na území Slovinců a srbské Lužice, je chápáno kladně. Na rozdíl od interpretace základních nacionálních myšlenek v nacistické ideologii 20. a 30. let 20. století v německých zemích a československém pohraničí (Burian, 17-45). Etnické vymezení vůči jiným skupinám je možno lépe osvětlit Lozoviukovou interpretací. „K procesu etnického vymezování dochází formou přisvojování si specifických tradic, prostřednictvím jejichž zakotvení probíhá vytýčení etnické hranice vedené opozičně vůči podobně strukturovaným skupinám.“¹ Přední význam pro etnická společenství představuje historické vědomí. Představuje jeden z odlišovacích prvků skupin, kdy v určité závislosti na historických informacích posiluje teritorialitu dané skupiny.

Poměrná část této práce vychází z uvedených publikací časopisu *Sokol*, kdy jsem vybíral příslušné a dostupné ročníky, které charakterizují v časovém odstupu určité časové období. Ročníky konce 19. století až do let těsně po první světové válce jsou plné obrozeneckých a buditelských textů, které se vztahují k oblastem, kde se nacházely slovanské etnické skupiny. Ročníky z 20. let 20. století se již zabývají především organizačními a statistickými fakty a politická angažovanost je na ústupu.

¹ LOZOVIUK, Petr: Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě. Pardubice 2005, s. 44

Je to zajisté faktem, že Slovinci dovedli svou emancipační cestu téměř ke konci založením společného státu, kde se mohli vymezovat jako samostatné etnikum v politické sféře. Naproti tomu je též patrné, že otázka emancipace u Lužických Srbů již není primárním bodem, poněvadž poválečné emancipační úsilí úzké skupiny lužických intelektuálů nebylo možno zrealizovat. Záznamy jsou kompilovány ve vztahu k příslušným kapitolám tak, aby přiblížily a osvětlily dané výchozí informace. Ústřední témata se zaměřují na soudobé aktuální události, které ovlivňovaly vymezování a emancipaci vybraných slovanských národů. Teritoriální blízkost a sousedství Lužických Srbů s českými zeměmi umožňovala zdánlivě více možností inspirace v oblasti emancipace na kulturním i politickém poli v porovnání se Slovinci, kteří byli od českých zemí výrazně vzdálenější. Tělovýchovná jednota Sokol svou činností ovlivňovala národní emancipaci vybraných slovanských národů. Snahy slovanských emancipačních záměrů vymezovat se a zároveň také transformovat hodnoty dominantní německé kultury napomohly ke zrodu některých slovanských organizací. Jako zdroj informací jsem zvolil publikace, zaměřující se na témata, která byla společná pro vybrané slovanské národy střední a jižní Evropy a pomohly též přiblížit historické vazby s českou společností.

2 SOKOLSKÁ MYŠLENKA A JEJÍ IDEÁLY

V šedesátých letech 19. století v českých zemích monarchie Rakouska-Uherska jevílo intelektuální naladění tendence k vytvoření společenského spolku, který by kolem svého jádra družil slovanský lid. Převážná většina spolků a sdružení byla v režii dominantní německé části společnosti. Jednalo se o měšťanstvo, inteligenci a vyšší vrstvu tehdejšího společenského uspořádání obyvatel. Základním kamenem inspirace k založení vlastního, českého spolku, tak byl model německé

struktury a hodnot, avšak s náplní pro slovanské cíle, které se měly vymezovat vůči tomuto způsobu společenské a správní převaze.² Národní ideály, jejichž živnou půdou bylo propojení městského života a venkova, odkud byly čerpány motivy pro české národní zvyky a kořeny, spojené s antickým ideálem krásy a ctnosti, označované jako Kalokagathia. Praktická aplikace antického ideálu doplňovaného výtěžky moderního evropského myšlení své doby, souvisela s vlasteneckým liberalismem a snahou vytvořit masovou organizaci, která by vedla občana k svobodnějšímu způsobu života ve prospěch obce, vlasti a národa. Sokolské slety, společná veřejná vystoupení a slavnosti, byly vyvrcholením vztahu na poli tělovýchovy. Zrod započali Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner. Oficiální počátek Sokola byl zahájen v Praze 5. 3. 1862, založení Lužickosrbského Sokola však až roku 1920.

2.1 Miroslav Tyrš

Miroslav Tyrš, spoluzakladatel, ideový a organizační činitel Sokola si dal za cíl, aby byla propagována sokolská myšlenka v duchu starořeckého ideálu kalokagathie. Tento ideál zahrnoval pěstování tělesné zdatnosti, rozvíjení lidské osobnosti a národní kultury. Provedení, které zvolil k aplikování svých představ, se obracela na všechny vrstvy národa. „Tyrš pochopil, že lidé na vznešená a mravokárná naučení reagují odmítavě a nabádavá kázání je odpuzují, nedůvěřují jim a často ani nerozumějí.“³ Tyršovo dílo, původně zamýšlené jako přednáška, nazval *Náš úkol, směr a cíl*. V díle předkládá programovou stať a uvádí, že členem Sokola by se mělo stát co nejvíce příslušníkům národa, protože tak se lze obracet ke všem stavům a vrstvám národa. Nevyznával třídní rozvrstvení společnosti. Interpretováno bylo jako tělesné a mravní

² Burian Michal, *Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918 až 1938*, s. 35-84

³ Dvořáková Zora. *Miroslav Tyrš, Prohry a vítězství*. Praha, 1989, s. 5.

vychování národa, odchování k síle, ušlechtilosti a statečnosti (Tyrš, 14-16). Sokolskou myšlenku objasňuje tím, že název tohoto spolku má jihoslovanský původ, kdy „Sokol znamená Slovanu v přeneseném, tedy básnickém slova smyslu bohatýra tělem i duchem. Sokolská myšlenka byla postavena na helénské době za Perikla.“⁴ Sokolská myšlenka se tak mohla pokusit přizpůsobit i dalším slovanským skupinám, které se vyskytovaly jako politicky nedominantní v Rakousko-Uherské monarchii a Německém císařství. Spolupracovaly při tvorbě univerzálních principů, v otázkách emancipace slovanských etnických skupin a jejich zasazení do vhodného etnického kontextu.

Gymnastické spolky Turnverein

Německý národní entuziasmus, boj za nezávislost a sjednocení německého národa, byly hodnoty, od kterých se odrazila idea založení spolků k pěstování ducha a těla tehdejší mládeže. Friedrich Ludwig Jahn, německý pedagog, považovaný za Turnervatera neboli otce gymnastiky, založil první tělocvičnu pod širým nebem v roce 1811 v Berlíně, tehdejším Prusku. Spolky Turnverein se šířily z Pruska i do Lužice a oblastí českých korunních zemí, později nazývanými Sudety (Burian, 2012) V časopisu *Sokol*, ročník 1887 je uvedena zpráva z *Deutsche Turnzeitung*, což byl orgán Svazu německého Turnérstva, kde Pavel Fickenwirth – náčelník Saského Turnérstva, doporučuje pozvolné vystoupení z Německého říšského výboru pro olympijské hry. Důvodem tomu byla přílišná inklinace výboru k cizině, čímž porušovalo ryze německého ducha v Turnérstvu. Praví zde trochu paradoxně „Co Angličané, Rusové, Italové a jiní tělocviků poskytují, to vše se teprve od nás naučili. Vše mají od nás, my jsme se však ničemu od nich nenaučili. Pokud se týče slavností tělocvičných, učili jsme se jim od Švýcarů a Sokolů a nikoliv z her

⁴ Zich Otakar. Sokolstvo s hlediska estetického. s. 9

Olympijských“.⁵ Zpětná vazba organizace Sokol byla i pro spolky Turnerů určitou inspirací, ačkoliv fundamentální sokolský model byl čerpán z Turnérství. Všestranné zaměření spolku zahrnovalo zakládání sokoloven, cvičení, zápas, střelbu, plavání, šerm a mnohá další. Následně byly pořádány společenské zábavy, výlety – tzv. landpartie a veřejná vystoupení. Výlety a vystoupení byly důkladně plánovány a spojeny s některým z památných míst, kdy po veřejném cvičení a vlasteneckém vystoupení probíhaly lidové veselice a slavnosti. Rozšiřování činnosti na venkov bylo v počátku bráněno díky úřední byrokracii, to se však změnilo v roce 1867 díky novému spolkovému shromažďovacímu zákonu. Spolek se těšil vydatnému zájmu české veřejnosti a kontinuálně se tak začal politizovat. Program a myšlenky, českého spolku sokolského, byl vítán rovněž u dalších slovanských národů, obzvláště uvnitř rakousko-uherské monarchie. Sokolské svazy byly založeny ve Slovinsku, Chorvatsku, Polsku, srbské Lužici a dalších evropských zemích. Činnost Sokola záhy znamenala významné prohloubení spolupráce mezi národy uvnitř monarchie i vně – např. slovanským národem Lužických Srbů. Návrat k myšlenkám antického dědictví řeckých ideálů harmonie rozumu, citu a vůle, prolulo veškerým duchovním životem střeoevropských společností. Mělo vliv na životní styl a především představovalo úzké sepětí s národní vzdělaností. Oživené antické dědictví mělo za cíl obsáhnout prvky budoucí občanské společnosti.⁶

⁵ Dr. Jos. E. Scheiner, Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, v Praze 1887, Tiskem Dra. Edvarda Grégra, s. 71

⁶ Dr. Miroslav Tyrš, Náš úkol, směr a cíl, s. 11-36

2.2 Tělovýchovná jednota sokol jako prototyp slovanské organizace

Tělovýchovná jednota Sokol měla svým programem a zacílením na starost utužování nejen fyzické, ale rovněž duchovní. Tělovýchovná jednota Sokol byl prototyp organizace, který interpretoval emancipační a nacionální snahy slovanských indiferentních skupin. Představitelé těchto slovanských skupin se ve státech, kde bylo dominantní německy mluvící a smýšlející obyvatelstvo, snažili vymezit svou etnickou skupinu proti dominantní. Paradigmatický vzor Čechů a export slovanského nacionalismu skrze jednoty Sokol inspiroval další slovanské etnické skupiny. Nacionalismus jako sociální konstrukt interpretovaný slovanskými intelektuály sloužil jako nástroj propagandy. Je vysvětlován a předkládán v konceptuální linii primordiálního přístupu. Vyzdvihování tradic konkrétního etnika společně s jeho pradávými předchůdci poukazuje na nárok a právo emancipovat se a dát tak vzniknout novému národu.⁷ Gellner však takovéto pojetí nacionalismu označuje jako mýtus, který není automatickým východiskem.⁸ Emil Chalupný v časopisu *Sokol* vyzdvihuje Tyršovu definici jako hlavní myšlenku jednoty Sokol. Tak měla posloužit k inspiraci ostatním slovanským národům: „Nuže, výchova sokolská je takovou formou výchovy. Již Tyrš, jak známo, definoval r. 1871 „věc sokolskou“: „prozatím tolik jako tělesné a z části i mravní vychování a šlechtění všeho národa českoslovanského“ – zajisté velmi široce, a ze slova „prozatím“ lze soudit, že konečný jeho cíl sokolský byl ještě širší, snad občansko-politický“.⁹ Pokud hovoříme o podmínkách a možnostech, které byly v druhé polovině 19. století u zmíněných

⁷ Dr. Jos. E. Scheiner, *časopis Sokol*, v Praze 1900, Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 124-128

⁸ E. Gellner, *Nacionalismus*, s. 24-65

⁹ Z článku E. Chalupného nazvaný Význam sokolské a skautské výchovy občanské, Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, v Praze 1919, s. 174

slovanských autochtonních skupin, je vhodné poukázat na rozdílnou úroveň v otázkách emancipace.

3 VAZBY SLOVINCŮ A ČECHŮ

Již od 16. století probíhala spolupráce v kulturní a teologické sféře. Zde nacházíme kontakty mezi českými humanisty a protestanty ze slovinských krajů. Zmiňuje se o nich kupříkladu Jan Blahoslav v jazykovědném spisu Gramatika česká. Enklávy obývané předchůdci Slovinců byly znovu státoprávně propojeny s českými zeměmi po roce 1530, v rámci soustátí habsburské monarchie až do roku 1918. Habsburská monarchie uplatňovala centralizaci státní moci a jazykovou dominanci německého jazyka ve školách a úřadech. Slovinci společně s Čechy čelili v této době silnému germanizačnímu nátlaku. Opoziční úsilí proti germanizaci vedlo k sympatiím ke snahám o autonomní vymezení slovanské skupiny v rámci monarchie. Nutno uvést, že tak docházelo ke kopírování velkého množství rysů politicky a hospodářsky mocnější německé majority. K nejvýraznějšímu rozvoji spolupráce a styků mezi českým a slovinským prostředím docházelo na přelomu 18. a 19. století, v době národního obrození, kdy přešly dosavadní vzájemné kontakty, které byly reprezentované především jednotlivci a nepočetnými skupinami, také k širší veřejnosti. Etnická společenství uvnitř monarchie, kterými byli Češi a Slovinci, byla základem slovanské sounáležitosti a snah k prosazování politických a kulturních emancipačních jednání. Jak je uvedeno Ivanem Dorovským, v období označovaném jako realistické, zpracovávali čeští a slovinští literáti, jazykovědci i literární historici četná slavistická, literárně historická a jazykovědná témata a dílčí slovenistické otázky (Dorovský, 2006). Mezi roky 1890 – 1918 byla v českých a slovinských zemích vzájemná náklonnost k literatuře a umění. Dle Borise Urbančiče si v těchto desetiletích nelze slovinské divadlo, drama a

literární tvorbu bez spolupráce s českými (i slovenskými) dramatiky, herci, režiséry, dalšími pracovníky a kulturními institucemi představit (Dorovský, 2006).

3.1 Vliv P. J. Šafaříka A J. V. Lega na slovinský jazyk

Šatava je toho názoru, že jazyk je pokládán za hlavní znak etnicity a je chápán jako „kulturní kapitál“ konkrétního etnika, přičemž si je vědom silného zjednodušení takového tvrzení, které ne úplně odpovídá současné praxi při prosazování „volného“ přihlášení se k etnické příslušnosti, kde znalost jazyka vztahovaného etnika není potřebná (Šatava 2009). Pavel Josef Šafařík je pokládán za výraznou postavu českého a slovenského národního obrození, který dále inspiroval a svými pracemi směřoval další slovanská obrození, včetně slovinského. Jeho práce byly základními kameny marginálních slovanských etnických skupin. Jazyk byl stabilním prvkem v otázkách etnické emancipace. Šafařík se orientoval na lidové vrstvy jako na hlavní sílu, ze které vycházely novodobé slovanské etnické skupiny. Slovinský jazyk zahrnul P. J. Šafařík dle svého rozdělení ve svém díle Slovanský národopis do slovanské mluvy jihovýchodní, jako nářečí illyrské-korutansko-slovenské (Šafařík, 1842).

Spisovatel a národní buditel jižních Slovanů Jan Václav Lego (1833 - 1906) pocházel z malé vesničky Lhoty pod Radčem u Zbiroha. Odtud jeho cesta směřovala do plzeňského gymnázia. Zde se dle Ottova slovníku naučného zaujal a vznítil k lásce ke všemu českému a slovanskému, kdy jako své mentory uváděl profesory Desoldu, Karlíka a Smetanu. Po studiu na gymnáziu působil na různých pracovních pozicích a službách v Čechách, Terstu či Lublani. Služby pro místodržícího hraběte Chorinského v Lublani pro něj byly primárním bodem v jeho badatelské činnosti v oblasti poznávání slovinských poměrů. Jahič poukazuje na Legův postoj k slovinské emancipaci, která byla jeho

životním cílem. Sděluje, že Legova působnost ve dvou životních prostředích, slovinském a českém, trvala bezmála půl století. Sbližoval, sdružoval a šířil slovinský a český jazyk, literaturu a kulturu (Jahič, 2005). Význam jeho práce, kterou je potenciálně možno označit jako tradici, neboť slovinsko-české kulturní styky sahají až do středověku, je znatelná také v kultuře, umění, sociologii a politice. Spolupracoval a podílel se na rozvíjení hudební tvorby, která postupem let vyústila k založení Hudební matice. Poté byl přeložen do služeb místodržícího Terstu, kde patřil mezi zakladatele čítárny a pěveckého sboru. Jeho služby v Terstu vedli až k vrchnímu námořnímu velitelství a zhruba od roku 1874 se usadil v Praze. V roce 1888 založil v Praze česko-slovinský spolek, kde působil jako předseda a významně podporoval slovinské studenty v Praze (Jahič, 2005). V pražských spolcích přednášel o Slovinsku a prostřednictvím článků v českých tiskovinách se snažil přiblížit slovinské poměry národní a kulturní. Jako pověřenec a čestný člen Slovinské matice, šířil slovinské knihy v českých zemích a v úzkém spojení s učitelskými a vzdělávacími kroužky a organizacemi publikoval například v *Učiteljskem tovaryšu*. Stal se tak prvním prostředníkem česko-slovinské vzájemnosti (Jahič, 2005). Významnou knihu k doplnění vzájemných vztahů mezi Čechy a Slovinci vydal roku 1887 s názvem Mluvnice jazyka slovinského. Legovu činnost v oblasti česko-slovinské spolupráce je možné uvést například díky korespondenci se slovinskými a českými osobnostmi kulturní oblasti, která je uložena v Památníku národního písemnictví v Praze. Zde je dostupná jen přijatá Legova korespondence, proto můžeme vycházet pouze z odpovědí a reakcí dopisovatelů Legovi. Jako nástin si uveďme některé osobnosti a jejich pole působnosti a spolupráce, z čehož můžeme lépe porozumět pavučině kulturních vztahů česko-slovinských. Na poli pedagogickém se jednalo o Antona Funteka (1862 - 1932), učitelem v Litiji, Šentvidu a Lublani. Jako prozaik a komentátor přispíval do mnoha novin a týdeníků. Z nich lze poukázat na *Ljubljanski zvon* a *Laibacher*

Zeitung, kde zastával pozici redaktora, psal básně a také divadelní kritiky a s Legem si dopisoval hlavně o okruhu témat, kterými se zabýval tento týdeník. Z jejich korespondence je možno usuzovat, že Lego byl váženým, avšak také nepravidelným přispěvatelem. Mezi dalšími korespondenty je zmíněn právník Petr Grasselli (1841 - 1933) Po studiích ve Vídni se stal aktivním účastníkem v národním životě zejména jako kritik, překladatel a spolupracovník s překladatelskými a dramatickými spolky. Předsedal Slovinské matici, Hudební matici a Národní tiskárně. Redigoval týdeníky *Slovenski narod* a *Triglav*. Jeho vrcholem v otázkách slovinské emancipace byla účast na politickém poli ve zvolení starostou Lublaně mezi léty 1882 a 1896. V korespondenci s Legem sděluje své pocity, hovoří o Legově náklonnosti ke Slovincům a slovinské mládeži, kterou vnímá jako budoucnost národa. Ústředním tématem je navrhnutí a realizace soutěže o nejlepší povídku slovinské mládeže, kde mu děkuje a váží si Legova návrhu, aby se tímto konkurzem zhostil právě Grasselli (Jahič, 2005) Je zřejmé, že Lego byl ceněnou osobou v oblasti inspirace pro Grasselliho při vyjádření podpory národního cítění a emancipace u slovinské mládeže. Legova korespondence poznamenává dopisy i s dalšími představiteli české inteligence a jejich vzájemné spolupráci v oblasti výměny poznatků a podkladů pro slovinské kolegy z oboru. Uvedeni jsou například Alois Jirásek, Eliška Krásnohorská a Svatopluk Čech.¹⁰ Česko-slovinské vztahy Jan Václav Lego upevňoval svou podporou slovinských studentů v Praze a inicioval jejich setkávání s ostatními představiteli české kultury. Mezi těmi, kteří se Legem organizovaných setkávání účastnili a jejichž jména rozhodně v zapomnění neupadla, je na jednom z předních míst Zofka Kvedrova, novinářka a spisovatelka. V Praze redigovala populárně naučný a zábavný měsíčník *Domači prijatelj*, který byl přikládán v několika

¹⁰ Honzak Jahič, Jasna (ed.), Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských kulturních stycích, Praha 2005, s. 55 - 62

jazykových mutacích do reklamních tiskovin. Kromě setkání s J. V. Legem se stýkala s Gabrielou Preissovou, Josefem Svatoplukem Macharem a Zdenkou Háskovou, která překládala její tvorbu do češtiny. Vlivem manžela Juraje Demetroviče přijímala myšlenku politického sjednocení jižních Slovanů a časopisu *Ženski svijet* změnila název v roce 1918 na *Jugoslavenska žena* (Jahič, 2005). Zofka Kvedrova vzbudila podporou ženského slovinského hnutí zájem a nadšení pro vlastní rod a jazyk jako nástroje emancipace (Černý, 1900).

4 SLOVINSKÁ EMANCIPACE

Rok po ukončení první světové války Adolf Černý vyjadřuje svůj postoj k národní emancipaci jižních Slovanů během tohoto celosvětového konfliktu slovy: „Idea státu československého a státu jihoslovanského vyrostla přímo z války, ač kořeny obou sahají dále, ba daleko do minulosti. A obě ty myšlenky hledají cestu ke svému ztělesnění ve společném postupu, ba ve vzájemném svazku.“¹¹ Struktura a vývoj národního obrození byl u Slovinců a Čechů značně podobný a byl tak základním bodem vzájemných vztahů. Slovinci se značně inspirovali ve své emancipační cestě českými učenci (Šesták, 1998). Ačkoliv spolu přímo nesousedili, spojovalo je nerovné postavení a vysoký asimilační tlak především z německé strany. To vytvářelo společný zájem vytvořit si podmínky k vícestrannému rozvoji, získání ukazatelů a atributů, kterými se vyznačoval moderní národ. Josef Páta poukazuje na osobnost pro Slovince podstatnou – Primože Trubara. Zakladatel slovinské protestantské církve, reformátor a autor prvně tištěné slovinské knihy. „Trubarem začíná teprve pravá slovinská literatura, ačkoliv i tato literatura až do druhé polovice 18. století má ráz téměř úplně církevní. Trubar byl

¹¹ Černý Adolf, Slovanstvo za světové války, v Plzni 1919, s. 135

prvý, jenž v 16. století mezi Slovince rozhodil jiskry nadšení pro domovinu.¹² Vytvoření moderního spisovného jazyka, společné literatury a zakotvení nacionalismu vytvořilo reprezentativní vrstvu moderního národa, která v případě nedostatečného množství zástupců šlechty měla reprezentovat národ. V oblasti vědecké, kulturní a literární. Nositeli byli přední představitelé českého a slovinského národního obrození kupříkladu Josef Jungmann, Josef Dobrovský, Václav Hanka a František Palacký z české strany, ze strany slovinské Jernej Kopitar, Valentin Vodnik, Franc Metelko. Zpočátku byly motivace spíše vědecké, literární a jinak kulturně zaměřené a až postupem času nabývaly do podob uvědomělé kulturní a národní činnosti (Černý, 1909). Události revolučního roku 1848 zastihly Čechy a Slovince ještě celkem nepřipravené, co se týkalo vymezení etnických skupin v politických otázkách. Oba národy tak byly vrženy do politického víru a přiměly je k formulování a korigování politických programů a spolupráce. Toto blíže uvádí Jordán, který se zmiňuje, že „Český a slovinský národně politický program byl formulován samostatně, ale shodoval se v jednom bodě: vycházel z existence a trvání habsburské monarchie, byl výrazem myšlenky a politiky austroslavismu. V tomto shodném přístupu k monarchii spojovala českou a slovinskou politickou reprezentaci skutečnost, že oba národy žily téměř a beze zbytku na teritoriu rakouského státu a že tedy českou a slovinskou otázku bylo možno přinejmenším teoreticky řešit v jeho politickém rámci”.¹³ Češi a Slovinci spatřovali v habsburské monarchii částečnou záruku národní existence a tak ohrožení jejich národnosti bylo především z dominantní německé strany. Slovinské obavy byly znásobeny z případné italské asimilace (Gorice, Terst, Istrie, Benátsko) nebo maďarské (Zámuří). Ani jeden z obou národů se necítil být z objektivních i

¹²Černý Adolf, Slovanický přehled, sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského, tiskem „UNIE“ v Praze 1909, s. 369

¹³ Jordán František: Češi a Slovinci v 19. a na začátku 20. století : (jejich vztahy veřejné a politické), s. 265

subjektivních důvodů tak silný, aby mohl pomýšlet na samostatnou politicko-státní existenci. A jak uvádí Jordán: „Odtud převládala u politických představitelů obou národů snaha o uchování habsburské monarchie a její přeměnu (federalizaci) ve stát rovnoprávných národů“.¹⁴ Vývoj slovinské národní emancipace byl zároveň pevně spjatý s ideou jednotného jihoslovanského státu společně s Chorvaty a Srby. Prvně vyplynula výrazněji s hnutím ilyrským jako literární proud, který roku 1848 změnil svou povahu do oblasti politické. Tato idea byla oživena v druhé polovině 19. století až ke svému vrcholu během 1. světové války. Byla živena politickými událostmi, jako bylo například okupování Bosny a Hercegoviny a společný boj proti Turecku v jihovýchodním teritoriu Rakousko – Uherské monarchie. Společný boj tedy spojil slovanské oblasti v této části monarchie směrem ke stejnému cíli. K takovému sjednocení se vyslovila resoluce slovinských liberálů 18. 4. 1913 na přednášce lublaňského všeobecného dělnického svazu. Toto jihoslovanské hnutí však zaznamenalo útlum a potlačení vypuknutím války roku 1914, kdy bylo mnoho zainteresovaných osob zatčeno. Jednalo se o politiky, spisovatele a předáky. Byla zastavena činnost mnoha spolků, například Sokola či Matice slovinské. Snahy o obnovení probíhaly na politické úrovni při debatách, diskuzích a prohlášení kupříkladu v rámci říšských rad či deklaracích menšin uvnitř politického pole monarchie. Vznikl Jihoslovanský klub, jehož předsedou byl zvolen slovinský Dr. Ant. Korošec. Průvodním a podle Černého památným činem byla jihoslovanská deklarace, kterou učinili v říšské radě společně s deklarací českou. Byla nazývána deklarací májovou (Černý, 1919). Hlavní strukturu deklarace lze čerpat z díla Adolfa Černého, kdy uvádí, že „Poslanci Jihoslovanského klubu v ní prohlásili, že na základě zásady národnostní a charvátského státního práva, žádají sjednocení všech území monarchie, obydlených Slovinci, Charváty a Srby, v samostatný

¹⁴ Jordán František: Češi a Slovinci v 19. a na začátku 20. století : (jejich vztahy veřejné a politické), s. 266

státní útvar“.¹⁵ Reakce slovanské veřejnosti na tuto deklaraci na sebe nedala dlouho čekat. Ze slovinských zemí se začaly ozývat projevy, které byly následovány z Istrie, Charvátska, Bosny a Dalmácie. Společné ideály a cíle poté prostoupily do většiny společenských vrstev. Docházelo k veřejným manifestům a tlaku na rakouskou vládu. Ta proti májové deklaraci prohlašovala, že korunní země nadále zůstanou beze změny a zůstane zachován zavedený dualismus. Německý a maďarský tisk se v této otázce angažoval a dle Adolfa Černého měl výrazně protislovanský charakter. Černý zmiňuje například *Danzer's Armee – Zeitung*, který sdružoval německé politiky a generály. Tento list zavrhoval předešlou formu protislovanského postupu, ale důvodem jen proto, aby Jihoslované byli odtrženi od Čechů. Černý interpretuje, že byla zdůrazňována nezbytnost najít řešení v jihoslovanské otázce a „Uspokojiti Slovince udělením národních práv v zajištěných národních hranicích“.¹⁶ Odpor a negativní postoje Němců proti deklaracím nabýval na intenzitě. Zejména ve Štýrsku byly veliké demonstrace proti národnostnímu dělení a snahám slovinských intelektuálů, kteří usilovali o emancipaci Slovinců. Ve vládních kruzích ve Vídni a Budapešti, jak vysvětluje Černý, nikdo nepomýšlel na ústupky. Pracovali na znemožnění a rozkol jihoslovanské myšlenky. Černý uvádí ve Slovanském přehledu názorný příklad účinného německého vlivu na politické rovině, který se týkal oblasti emancipace slovinského národa. Výrazný nesouhlas Němců proti emancipaci Slovinců k cestě za vznikem nového státu, byla například před první světovou válkou tzv. Terstská otázka. Němci zde kladli veliké úsilí a odpor vůči snahám o spojení jižních Slovanů a vzniku případné Jihoslávie. Hlavní rolí byl fakt, že by byla německá koalice odříznuta od Středozemního moře, pokud by byl přístav Terst pod správou některého

¹⁵ Černý Adolf, *Slovanstvo za světové války*, v Plzni 1919, s. 240

¹⁶ Černý Adolf, *Slovanstvo za světové války*, v Plzni 1919, s. 242

ze slovanských národů.¹⁷ Kladli odpor proti Slovincům při snahách o odtržení Štýrska a Korutan, a za tímto účelem organizovali hlasité protesty. Poměrná část Slovinců tak pravděpodobně rezignovala na výše uvedené cíle. Černý ve Slovanském přehledu z roku 1903 ztvárňuje, že se u Slovinců zakořenilo přesvědčení předkládané korutanskými Němci. „Postavení slovinské v Korutanech je tak zviklané a podryté, že škoda námahy, neboť veškeré úsilí proti německé převaze mělo být prý marné a budoucí generace bude poněmčena“.¹⁸ Požadavky na posílení němectví v Terstu bylo vkládáno například skrze tamní německou menšinu. Jednalo se o snahu přebít fakt, že slovinská předměstí a podíl slovinských občanů v Terstu byl oproti německým značně nepoměrný a Němci byli v Terstu v menšině. Dle interpretace textu Černého ve Slovanském přehledu ročníku 1903 byl tento problém politicky probírán a přivedl na svět myšlenku k vytvoření politického nátlaku na Vlasy, kteří byli v terstské oblasti majoritou. Vlašské strany se poté v Přímoří vymezovaly proti Slovincům a podporovaly německo/rakouskou koalici. „Proti Slovincům se kupříkladu ostře postavil oportunistický socialistický list IL Lavoratore, který žádal ve jménu terstských Vlasků právo na sebeurčení, nehledě na to, v jakém národnostním je území. A dále prohlašoval, že Terst se nikdy nerozhodne pro Jihoslávii, nýbrž že chtěl být svobodným přístavem buď zcela nezávislým, či pod něčí ochranou, avšak nikoliv pod jihoslovanským státem“.¹⁹

¹⁷ Mapa viz příloha č. 6

¹⁸ Černý Adolf, Slovanský přehled , v Praze 1903, s. 78

¹⁹ Černý Adolf, Slovanský přehled tiskem „UNIE“ v Praze 1903, s. 79

5 EMANCIPACE LUŽICKOSRBSKÉHO NÁRODA

Je otázkou, zda-li je možné hovořit v případě lužickosrbského etnika jako o národu. Miroslav Hroch se odvolává na jejich nedostatečný počet a označuje Lužické Srby za etnickou skupinu.²⁰ V tomto oponuje například Petr Kaleta, který tvrdí *„Lužičtí Srbové splňují podmínky základní definice národa jako skupiny lidí se společnými dějinami, jazykem, literaturou, hospodářskými podmínkami a kulturou. Lze je zařadit mezi „malé národy“ nebo také do zvláštní skupiny „mikronárodů“, které se ve 20. století staly součástí národopisné mapy Evropy“*.²¹ Historické události srbské Lužice, které lze z dochovaných pramenů čerpat, se uvádějí přibližně do 10. století, kdy byla slovanská území začleněna pod kmenovou říši saské otonské dynastie (Boháč, 1993). Budování opěrných bodů k udržení sféry vlivu společně s christianizací zapojilo slovanská území do říšského systému tzv. marek. Podmanění, christianizace a včlenění pod cizí státní útvary však nepředstavovalo konec slovanského etnika. Území zůstávala delší dobu soudržně osídlena slovanským obyvatelstvem a příchod saských kolonistů byl jen postupný.²² Proces formování a vznik etnické skupiny Lužických Srbů není zcela osvětlen. Prvotně byla oblast Lužic obývaná kmeny Milčanů, či spíše Lužičanů a jako Srbové byli naopak nazýváni Slované žijící při Sále a Labi. Nelze s jistotou razit tezi, zda došlo k asimilaci a splynutí zmíněných etnických skupin nebo jen k přenesení jména. Po začlenění slovanských skupin do podřízeného postavení saské letopisy nerozlišovaly konkrétní slovanská etnika, kdy tak jejich vývoj není čitelný.²³ V 16. století vzniká zeměpisný přídomek „Lužický“, k užití

²⁰ Hroch Miroslav, V národním zájmu, s. 144.

²¹ Kaleta Petr, Češi o Lužických Srbech, s. 14.

²² Hrabová Libuše, Stopy zapomenutého lidu, s. 202-204

²³ Hrabová Libuše, Stopy zapomenutého lidu, s. 64.

v polštině a češtině, pro slovanské obyvatelstvo, které obývalo území obojí Lužice.²⁴ Jednalo se o odlišení od Srbů z balkánského poloostrova. Rozvoj spisovného jazyka nastal až díky lužickému národnímu obrození v 19. století. Důležité počátky vzájemných vztahů mezi srbskou Lužicí a Čechy probíhaly především v 1. polovině 19. století. Zástupci českých učenců a inteligence tehdy svými díly a prostřednictvím korespondence působili na Lužické Srby a jejich snahu o emancipaci. Hovoříme-li o českém vlivu na emancipaci lužickosrbského etnika, je nezbytné zmínit zeměpisnou blízkost Čech, dlouholetou součást Lužice jako jedné ze zemí Koruny české, velkou jazykovou příbuznost češtiny a lužické srbštiny a vliv českého kulturního prostředí. Lužičtí studenti studovali jak na Univerzitě Karlově, tak v jezuitských seminářích v Českém Krumlově, Jindřichově Hradci, Chomutově a akademii v Olomouci. Pro lužické národní obrození byla typická velká účast katolického hornolužického duchovenstva. Jeho pozdější představitelé a následovníci byli od první třetiny 18. století studenty Lužického semináře v Praze, kde se kladl důraz na výuku lužické srbštiny. Studenti ze srbské Lužice se zde stýkali se zástupci české inteligence, kdy tak byli inspirováni v otázkách emancipace. Pražský Lužický seminář měl zásadní význam. Na přelomu 17. a 18. století jej založili bratři Šimonové, lužickosrbští kněží působící v Čechách, za účelem výchovy katolických duchovních. Studenti lužického semináře se měli připravovat na budoucí dráhu duchovní a ve výuce lužické srbštiny. Činnost semináře byla zásadní pro vzdělávání hornolužického katolického duchovenstva. Seminář navštěvovali čeští vědci, kteří studentům přednášeli (mj. šlo o Karla Jaromíra Erbena, Josefa Dobrovského, Václava Hanku). Jejich prostřednictvím se do Lužice dostávaly podněty českého národního obrození.²⁵ Češi byli

²⁴ Příloha 1) a 2)

²⁵ KALETA Petr, *Češi o Lužických Srbech*, s. 63–124

vnímání Lužickými Srby jako silnější a nejbližší slovanský partner, k němuž je třeba se přimknout. V tomto duchu byly v Lužici přijímány vzory z českého prostředí v oblasti literatury, vědy a pravopisu.

6 KOMPARACE ROZDÍLNOSTÍ A APLIKOVÁNÍ SOKOLSKÝCH MYŠLENEK

Josef Páta poukazuje na jisté těžkosti Lužických Srbů, poněvadž se jejich zástupci kupříkladu neúčastnili prvního Vsesokolského sletu, který chtěl být nazýván také všeslovanský. „My víme, proč Lužičané se báli zaváděti vůbec řeč o sokolských organizacích, neboť výtku panslavismu bylo nejmenší, co je čekalo se strany německé“.²⁶ Vysvětluje situaci, kdy ještě nenastal ten pravý čas pro „Lužičany“, poněvadž strach z germánské persekuce jim zabránil v účasti.²⁷ K tomuto problému dále uvádí fakt pronásledování intelektuálů, jako byli Smoler a Delenk. Apeluje na význam Tyršových slov, aby se sokolské snahy šířily ke všem Slovanům a napomohly tím růstu spolupráce. Na tu apeluje Pátou citovaný pozdrav Scheinera, starosty Sokola Pražského, na záhřebském sletu roku 1906: „Sokolství znamená ohlas probuzené touhy po silném životě slovanském. Ono má vésti k poznání vlastních mohutností, vzbuditi sebedůvěru a úctu k nám samým, má vzkřísiti, utužiti a soustřediti naše síly a vésti je v zápase za svobodu Slovanstva“.²⁸ Slovanské kulturní a intelektuální sblížení a fyzické utužování, tak byl interpretován cíl sokolských jednot. Sokolstvo si tak mělo nejlépe najít cestu k srdcím ostatních slovanských skupin. Páta tím vyzdvihoval fakt, že sokolská idea

²⁶ J. Páta v textu *Lužičtí Srbové a sokolská idea* navazuje na neuvedení jeho plného znění článku *Pod praporem sokolským* z roku 1911; Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna, v Praze, s. 25

²⁷ Tamtéž. s. 25

²⁸ Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, v Praze 1906, s. 114

se zdála být tou nejlepší základnou a nositelkou slovanské vzájemnosti. Přilnutí k této organizaci a ideálům předkládal srbské Lužici jako doporučení v době, kdy se část intelektuálů snažila docílit emancipace srbské Lužice.²⁹ Pátovy texty z jeho esejí nesou silné protiněmecké naladění. Příkladem je citace „Lužičtí Srbové dosud otročili, to jest byli zotročeni a ujařmeni barbarskou silou německou. Od první chvíle, kdy se objevují v dějinách jako součást polabského kmene, bojují o zachování své národnosti. Jen blízkost naší země a kulturní styky českolužické zachránily je před osudem všech ostatních Polabanů... Jen svému hlubokému národnímu cítění vděčí Lužičané za své zachování. Jen proto odolali všem vyhlazovacím pokusům německým, třeba, že rok co rok zvolna mizeli v propadlišti německé bažiny!“³⁰ V době, kdy byly tyto eseje Pátou psány, měli intelektuálové z řad Lužických Srbů a jejich spojenci naději v úspěch v národní emancipaci, právě díky růstu mezislovanské spolupráce. Byl dokonce ustanoven Národní výbor s poslancem Bartem ve svém čele a jejich cíl bylo probudit emancipační národní hnutí v obou Lužicích. Výslovné přání a požadavky bylo založit nezávislou lidovou republiku lužickosrbskou, která by měla právo se připojit ohledně své ochrany k jiné mocnosti, konkrétně k mladé Československé republice. V tomto roce 1912, stále ještě bylo na pořadu dne doufat a usilovat o samostatný národní život Lužických Srbů. Páta zde silně apeluje na nezbytnost tvořit sokolské jednoty, aby byl povzbuzen národní živel lužickosrbský. Josef Páta vyzývá k praktické vzájemnosti učení slovanských jazyků. K pěstování styků s ostatními svobodnými Slovany. Avšak co se týče Lužických Srbů, jako svobodné je pravděpodobně již považoval, ale realita byla stále jiná, za svobodné v rámci vymezení k německému státu, tak bráni být zatím nemohli. Článkem o tomto

²⁹ Dr. Josef E. Scheiner, Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, v Praze 1919, s. 24

³⁰ Citace z textu Josefa Páty, Lužičtí Srbové a sokolská idea, časopis Sokol, r. v. 1919, s. 26

buditelství na jazykové výměně píše v ročníku časopisu *Sokol* 1919 (Scheiner, 1919).

T.G. Masaryk a srbská Lužice

Václav Kříž v časopise *Sokol* v ročníku 1919 odkazuje na Masarykův slavnostní projev před kompletním shromážděním lidových zástupců, kde Masaryk odkazoval na Tyršovy a Fügnerovy ideály. Mravní a tělesné utužování měli slovanské etnické skupiny podpořit jako sociální konstrukt a cíl pro názorové sjednocení veřejnosti v srbské Lužici.³¹ Významnou událostí byla účast lužickosrbských Sokolů na všesokolském sletu v Praze 1932 a shromáždění asi třiceti tisíc českých přátel Lužice na hoře Mužský u Mnichova Hradiště v roce 1933. Byla zde požadována pro Lužické Srby stejná práva jako pro německou menšinu v Československu.³² Masaryk na Lužické Srby myslel jak ve svých studiích tak projevech a podle záznamů Adolfa Černého, kdy uvádí, že Masaryk Lužici také navštívil.³³ Ve svých projevech za 1. světové války zdůrazňoval samostatnost Čechů a dalších menších národů, mezi které uváděl Lužické Srby, jako velkou menšinu v Lužicích. V resumé, které se vztahovalo k agitování národních hnutí uvádí Černý, že Masaryk pravil: *„Lužičané, kdyby si toho přáli, mohou býti přičleněni k Čechám... Nepochybuji dost málo, že pangermáni takové řešení pruské otázky odmítnou s největším rozhořčením – Lužičany osvobodit! Na dostřel od Berlína má být svobodná slovanská oblast? Ano – to by bylo vítězstvím spravedlnosti a Nemesidy“*.³⁴

³¹ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 55

³² Urban Zdeněk, Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů, Univerzita Karlova, Praha 1998, s. 59

³³ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 74

³⁴ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 76

T.G. Masaryk a Slovinci

Od poloviny devadesátých let 19. Století, přicházeli na pražskou univerzitu Slovinci, kteří předtím výhradně studovali pouze na německých univerzitách ve Štýrském Hradci či ve Vídni. Z těchto univerzit vycházeli vzdělanci, kteří dle Antonína Dermoty (ve Sborníku Masarykovi k 60. nar., s. 35) tvořili inteligenci bez většího rozhledu o lidech a idejích. „Intelligence, jíž nešlo než o získání chleba!“³⁵ Lid tak měl jít údajně na ruku těm, kteří ji nabídli. V tomto případě se jednalo o klerikály, kteří ze situace těžili. Tito klerikálové nebyli příliš obeznámeni o Masarykových ideálech, avšak tehdejší vůdce slovinských klerikálů, Dr. Ant. Mahnič, biskup na ostrově Krk, energicky varoval před vlivnými idejemi Masarykovými v revui „Rimski katolik“. Tato varování však nenašla takovou odezvu, jak by si přál. Naopak slovinská mládež, která jezdila do Prahy, velmi rychle inklinovala v zalíbení v Masarykových ideálech. V Praze brzy počali vycházet časopisy, kam Slovinci přispívali již dle ideálů v duchu Masarykově. Roku 1899 byl vydán první slovinský překlad v terstském časopise Slovenka, který čerpal z Masarykovy publikace – Mnohoženství a jednoženství. Masarykův vliv byl již nepopíratelný, když na podzim roku 1900 proběhla v Lublani schůze mládeže. Zde byly pronášeny převážně ideje a myšlenky T. G. Masaryka. Debaty a diskuze se zde zabývaly „Českou otázkou“, momentálními krizemi a sociálním rozložením slovanských společností. Pro svůj zápal k českým ideálům a emancipaci, byli nazýváni Masarykovci. Z tohoto důvodu se však stali předmětem bedlivé pozornosti klerikálů a privilegovaných vlastenců, kteří byli dokonce pobouřeni, že se mládež příliš ubírá tak těsným směrem v rámci české otázky. Někteří klerikálové dokonce hlásali hesla jako „Pryč od Prahy“ a podobné. „Agitace klerikální je často hodně nezřízená. Vede se nejen žurnalisticky, v kostelích a veřejných i tajných shromážděních,

³⁵ Černý Adolf, Masaryk a slovanstvo, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 65

nýbrž i osobně. Zejména zuří proti učitelům.“³⁶ Vzhledem k tomuto rozkolu se tak slovinští realisté přilnuli k sociální demokracii a zhruba od roku 1903 začali publikovat socialistickou revui – *Naši Zapiski*, kde byly uváděny studie a překládána Masarykova díla. Vliv Masaryka byl zřejmý, i co se týkalo národně radikálního směru, který vycházel v prvních letech 20. století z uskupení nazývaném *Omladina*. V tomto spolku však Masaryk vzhledem ke zklamání z něj zanedlouho odchází. „Co měl v sobě dobrého, přijal z Masaryka, např. upozorňování na význam práce menšinové, vůbec práce drobné, na úsilí o širší vzdělání studentstva a pod.“³⁷

6.1 Sokol v srbské Lužici

Lužickosrbský Sokol se podařilo vytvořit na základě českých vzorů roku 1920 v Budyšíně. Do srbské Lužice vedly ve svých počátcích sokolské ideje a myšlenky přes mladoboleslavskou Fügnerovu župu sokolskou. Ta roku 1920 uspořádala cyklus slovanských večerů, kde byly představeny slovanské národy a skupiny, mezi nimi i Lužičtí Srbové.³⁸ Počátkem 20. let byl projekt sokolských jednot v Lužici podporován právě Fügnerovou župou sokolskou. Společně s Českolužickým spolkem „Adolf Černý“ byl například připravován zájezd pěvecké výpravy do Mladé Boleslavi. Uskutečnění provázela odklad z důvodu útoků německého tisku, který obviňoval československou vládu v podporování protiněmecké propagandy v srbské Lužici.³⁹ Fügnerova župa touto cestou zorganizovala akademii, během které vystoupilo přes sto lužickosrbských

³⁶ Černý Adolf, *Slovanský přehled*, v Praze 1909, s. 25

³⁷ Černý Adolf, *Masaryk a slovanstvo*, Tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 67

³⁸ Poslední z cyklu slovanských večerů, *Obrana lidu* 13/52, 24. 12. 1920, s. 4.; *Kronika, ČLV* 1/9, 1920, s.67

³⁹ Ledvina Petr, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*, s. 36–37.

pěvců.⁴⁰ Zástupci Fügnerovy župy podnikli výměnnou návštěvu do Budyšína, kde navštívili lužickosrbský Sokol a české krajany sdružené ve spolku Palacký. Touto návštěvou bylo za cíl podpořit začátečníky v lužickém Sokole.⁴¹ Lužicko-česká spolupráce v tělovýchovné jednotě Sokol navázala plodnou součinnost mezi Lužickými Srby a českými učiteli a intelektuály. Lužická mládež neměla příliš možností, kde by se utužovala v národním duchu. Veškeré školství bylo německé, tudíž se lužickosrbský dorost ze školy, nemohl vzdělávat v nacionálních otázkách, jak by si lužičtí intelektuálové přáli. A jak líčí Vladimír Zmeškal: „Dnes i po této stránce alespoň v Sasku je poněkud lépe, ale přece ještě dnes nemáme ani jediné národní a střední školy lužické v našem slova smyslu“.⁴² Léta po první světové válce znamenala uvolnění politických poměrů také v Lužici. V těchto nových poměrech se ústřední německá spolková střediska soustředila na organizování a hmotnou podporu sportovních, vojenských a tělocvičných spolků, kam se snažila směřovat také mládež z Lužice, aby ji měla pod svým vlivem. Jednalo se takzvaně o ztrátu lužické mládeže ve prospěch německého ducha. S tím se přední učenci lužičtí nemínili smířit, sokolské spolky proto byly přivítány s notnou dávkou nadšení. Josef Páta byl ústředním znalcem lužickosrbského prostředí a svou knihou *Lužice* zaznamenal vysokého zájmu v sokolské společnosti. O této knize, která měla ještě více propracovat lužickosrbsko – české povědomí, nalezneme článek v 45. ročníku časopisu *Sokol*. Nutnost slovanské sounáležitosti, spolupráce a vzájemnosti je zde vyzdvížena vzhledem ke snahám Lužických Srbů během první světové války. V článku je upozorňováno na obsah Pátovy publikace, který vyvolává nový zájem mezi případnými budoucími Sokoly. Poukazuje na

⁴⁰ Lužický večer, Jizeran 43/1, 7. 1. 1922, s. 3.

⁴¹ Zmeškal Vladimír, Čeští Sokolové v Budyšíně, ČLV 3/3, 1922, s. 28.

⁴² Zmeškal Vladimír, Sokolská myšlenka v Lužici, První vydání svazku ve sbírce *Deset let Sokola v Lužici* a časopisu *Sokol* roku 1930, č. 11., s. 3

fakt, že znalost této knihy by měla být jakýmsi elementárním zdrojem k poznání v okruhu spřátelených slovanských vztahů.⁴³ Přes předválečné snahy se povedlo založit první Sokolskou jednotu až roku 1920. Velkou překážkou zůstávala snaha Němců udržet tyto slovanské spolky co možná nejvíce při zemi. Hmotné statky, zázemí či zakládání německých gymnastických spolků, tvořili konkurenci v boji o mládež. Zlom o existenci nastal až po získání stálé tělocvičny, čímž vznikla pevná základna pro činnosti lužickosrbských Sokolů. Mohla se rozrůst spolupráce se Sokoly z Čech, vzájemné návštěvy intelektuálů z akademické půdy.⁴⁴ Důležitým partnerem v úvodních kontaktech byl Sokol Mladá Boleslav. Jeho předseda Josef Maštálko, byl nadšen pro podporu Lužických Srbů. Spolupracovali společně na výměnných zájezdech a inspirovali začátečníky například vypravenou návštěvou Fügnerovy župy do Budyšína, výstavami a slavnostmi. Významná severočeská výstava v Mladé Boleslavi se konala v roce 1927, věnující se české menšině v pohraničí. V rozsahu této výstavy byli představeni i Lužičtí Srbové a byl uskutečněn sokolský slet, kam byli pozváni lužickosrbští členové Sokola. Lužickosrbský archív v Budyšíně ukrývá v dokladech o Lužickosrbském Sokolu archiválii o Kronice Sokolské jednoty Fügner v Drážďanech. Z této kroniky se můžeme dozvědět, že roku 1864 byl založen v Drážďanech tělocvičný oddíl nazvaný *Vlastimil*. Založen byl Čechy žijícími v Drážďanech. Následně byl přejmenovaný na *Tyrš*, podle zakladatele a roku 1890 přijal název Sokol. Tento oddíl byl založen v Německu jako první, následován jednotami v Berlíně, Lipsku, Pirně a lužické Žitavě. Roku 1897 drážďanská jednota změnila své jméno na Fügner, jméno spoluzakladatele Sokola. Zápis z kroniky zmiňuje:

⁴³ Dr. Josef E. Scheiner, Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, , s. 198

⁴⁴ Dr. Josef E. Scheiner, Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, , s. 194

“Dne 21. září konán I. slet Lužickosrbského Sokola v Pančicích, v kraji neohroženého pěvce písní Svobody, básníka Čišinského, kterému 13 jednot lužickosrbských podalo účty ze své činnosti tělocvičné...”

K mnohostrannému působení sokolských spolků patřily přednášky, skládání písní, vydávání Sokolských listů a zábavné podniky, např. plesy. Přes těžké počátky se Sokolská jednota v Lužici těšila slušné účasti a dařilo se rozvíjet partnerství mezi ostatními slovanskými skupinami. Česko-lužická součinnost sokolských organizací vykazovala přátelskou spolupráci. Vladimír Zmeškal s obavami o budoucnost Lužických Srbů komentuje situaci konce třicátých let v Lužici, kdy politická situace nebyla takovému spolku nakloněna.⁴⁵ Po usnesení Svazu Lužickosrbského sokolstva v Budyšíně bylo prohlášeno, že se, pod tlakem tehdejších poměrů v nacistickém Německu, dobrovolně rozejde v roce 1933. K této události se vyjadřují zápisky z Kroniky sokolské jednoty Fügner v Drážďanech následovně: *„...stojíme zde v moři ciziny odstrčení od všech práv na zaměstnání, většina nás je bojkotována, jiní propouštění z dlouholetých míst a vysazení téměř hladu a bídě. Vítězný hákový kříž, dědic plemenné protislovanské zášti středověkých křížáků, zmocnil se vlády a nešetří nikoho mimo svou stranu a sáhl neomaleně na hrdlo všech cizinců a hlavně Lužických Srbů. Přestože Lužičané prohlásili se za loajální občany říše německé, přestože nemíchali se do rozvášněných bojů a že delegace na posledním sletě v Praze chovala se úplně korektně, musel se Sokol Lužických Srbů rozejít. Zastaven byl násilně jediný jejich deník Serbske Nowiny, provedeny přísné prohlídky a řada předáků sokolských i veřejných pracovníků byla bezdůvodně zatčena a je ve vězení. My Sokolové hledíme smutně na veliké pohřebiště Slovanů, kde chystají hrob malému národu Lužických Srbů. ...”*

⁴⁵ Zmeškal Vladimír, Sokolská myšlenka v Lužici, s. 18

6.2 Južni Sokol – Slovinsko

Interpretování textů s buditelskou tematikou je ročník *Sokola* 1920 plný. „Jen neúnavná činnost nás spasí, jen opravdová práce nás zachrání a zvelebí!“ (Kavalír, 1920) V každém oboru jiným se vyrovnat, pak, lze-li předčít všechny – toť musí povždy naším heslem být! Slova tato námi od počátku v tom znění hlásaná přešla konečně nátlakem událostí u vědomí obecné – kéž také v čin obecný! Z velkého zápoliště politického jsme vytlačeni a nikdo neví, kdy opět naň se vrátíme. Stalo se to snad vinou naší, staly se tytéž hyby na poli tomto jak všude jinde? Nesluší na místě tom o věci této rozhodnout. Tu víru však chováme, žeť národu, jenž skutečné povolání v dějinách lidstva má, všechno v prospěch slouží a žeť i nehody okamžité jen k tomu konci jej zastihují, aby od zcestí všelikých byl odvrácen a v pravou dráhu svou zas uveden. A kdož by o tom pochyboval, že plémě slovanské má povolání veliké, a že v tomto povolání duševní podíl náš je veliký, žeť v nejednom vzhledě máme bratřím svým světlem, vzorem, vůdcem být!“⁴⁶

Tyrš v časopisu *Sokol* psal o vzájemné spolupráci Čechů a Slovinců. Zmínky o činnosti Lublaňské pobočky Sokol v ročníku 1873 pobízejí k větší spolupráci a podpoře, poněvadž od roku 1870 byl Lublaňský Sokol jen tělovýchovného charakteru. Působení je přirovnáváno k mnohým německým jednotám, kdy činnost byla zaměřena jen k trénování sestav před širším obecnstvem. Upozorňují zde, že přiblížení se podobě Sokola pražského se zadařilo pouze dočasně. V desátém ročníku časopisu *Sokol* však již lze vycházet z článku o nové pobočce slovinské v Mozirji. „Myšlénka sokolská, zapuštivši nevyvratné kořeny v kyprou půdu národního uvědomění v zemích českých vzrostla v mohutný strom, jehož větve, jednotlivé jednoty, pevně jedna k druhé se pojíce a živeny zdravou mízou lásky vlastenecké statně odporují bouřím a

⁴⁶ Dr. Mir. Tyrš, Časopis Sokol, V Praze 1873, 1 s.

návalům časem na ně dorážejícím.“⁴⁷ Tento článek pojednává o vytváření jednoty v Mozirji a o veliké veřejné podpoře a účasti na slavnostech, které provázely založení. Spolupráce v národním duchu v tomto regionu je velmi oslavována a z české strany podporována. Byly zaslány telegramy z české strany k oslavě této velké události a tehdejší lublaňský časopis *Slovenski narod* zmiňoval podporu také slovinských jednot z Terstu a Celje. Stručné údaje ze slavnosti vyzdvihují hojnou účast obyvatelstva, jeho nadšení a spolupráci následující citací. “Vy chrabří zápasníci za svatou věc naši přišli jste v krásnou dolinu Savinjskou, by nadchli Jste nás láskou ku našemu milému slovinskému národu i by dodali Jste síly, bychom v budoucnosti pracovali ku prospěchu předražené nám slovinské domoviny.“⁴⁸ Tělovýchovné činnosti v rámci sokolské choreografie pomáhaly navazovat i na studijní záležitosti k prohlubování znalostí národního jazyka. Uvedeno bylo ve zprávě v sokolském časopisu ročníku 1900, že „Korutanská zemská školní rada nařídila, aby se tam, kde není tělocvičen, vyučovalo v zimě na slovinských školách němčině a na utrakvistických školách – na nichž jsou téměř jen slovinské děti, slovinštině.“⁴⁹ Součinnost mezi českými a slovinskými intelektuály je podotýkána při oslavách otevření Národního divadla v Praze. Významná událost je v ročníku 1884 oslavována jako velký den Slovanů a jejich pospolitosti. Jednalo se o událost, která byla velkým dnem pro setkávání a navázání nových kontaktů mezi slovanskými intelektuály z Rakousko-Uherské monarchie. Legat na toto téma konstatuje „ Jaký význam mají družstva tělocvičná, o tom netřeba bych šířil slov, uznávajíť to nejosvícenější národové Evropy a mezi Slovany předem bratří Čechové,

⁴⁷ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 77

⁴⁸ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 77

⁴⁹ Dr. Jos. E. Scheiner, časopis Sokol, V Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. Jednota „Sokol“, s. 165

nad pochybu první to slovanské plémě⁵⁰. Pozvánka na slavnost, která proběhla v sídle Slavjanského Sokola v dolním Štýrsku roku 1884, je uvedena ve zprávě Tělocvičné jednoty Sokol Mozirja. Vyzdvížena je na prvním místě vzájemná spolupráce mezi slovanskými jednotami v bratrském a sesterském duchu a čerpání inspirací mobilizační ideje z českého prostředí.⁵¹ Zpráva o výroční slavnosti založení jednoty v Celje ve Štýrsku, představuje událost jako významný den národních slovanských sdružení a jejich spolupráci v emancipační rovině. „Vzhledem k tomu, že jubilejní slavnost tato pořádána bude takofka ve středu slovanských národů, skytnuta je příležitost zúčastniti se jí hojně slovanským spolkům, které by se zde poznávaly, sbratřily a ve velké myšlence „sokolské“, ve společně, vytrvalé práci národní a v lásce k máti všech Slovanů „Slavii“ se utvrzovali a sílily.“⁵² Ve stati „Myšlenka sokolská – myšlenka státní“, která vyšla v 64. ročníku *Sokola*, definuje Josef Truhláč sokolské heslo následovně: „Jeden stát, jeden národ a jeden Sokol.“⁵³

6.3 Zápisy Josefa Páty o slovinském a lužickosrbském Sokolu

V ročníku *Sokola* 1919 interpretuje Josef Páta fakt, že Slovinska Sokolska Zveza začala opět vydávat v Lublani vlastní list se stejným názvem jako čeští Sokolové. Tyto noviny se odrážely od nadšeného sokolského hnutí Slovinců, kdy se zaměřovalo jako každý řádný vlastenecký magazín na historii, válečné strádání národa a sbírání nových národních sil. Například úvodní článek, který je nazván Vítězství –

⁵⁰ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 39

⁵¹ Stýblo Jaroslav, časopis Sokol, V Praze 1884, s. 9-10

⁵² Dr. Jos. E. Scheiner, časopis Sokol, V Praze 1900, s. 161

⁵³ Antonín Benda, Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu, v Praze 1938, s. 209

svoboda!, jehož obsah je stručně definován jako oslava osvobozené slovinské duše, která po staletí úpěla „v hrubém jařmu cizáckém. A tu Sokolstvo musí býti na prvním místě, neboť ono již dříve silou Tyršových ideí chránilo národ před zkázou, tím spíše může a musí dnes bojovati za národ a vlast!“⁵⁴ Ohledně navazujícího obsahu, je zde možno číst opěvné národní povzbuzování ve jménu ideového sjednocení celého slovanského světa, kdy přecházeno jest k oslavě padlých vojáků v i mimo vlast, kteří svůj život položili za svobodný slovinský národ. V 46. ročníku časopisu *Sokol* je možné vycházet ze statí Josefa Páty, který se zde zaměřuje na obě slovanské oblasti - Lužickosrbského a Slovinského Sokola. Z podkapitol o zemích slovanských je uváděna Lužice a regiony slovinských zemí v téměř ¾ dílů. Úvodní stať podotýká na společný boj Slovanů během první světové války a jejich protigermánskému protestu. Tento postoj interpretuje k události sjezdu slovanské konference v Pantheonu muzea v Praze v květnu 1918. „Jak to byla vznešená chvíle, nezapomenutelná pro každého účastníka, chvíle, která hřátí bude mysl i duši po celý život a která vždy posílí naděje na sblížení všech Slovanů v jeden mocný celek!“⁵⁵ Sesterská Lužice, jak ji nazývá Kavalír, se nedočkala při mírové konferenci autonomie, jak by si někteří intelektuálové přáli.⁵⁶ Sokolstvo mělo být jedním z mnoha společných slovanských organizací, jejichž koncept a ideje bylo možné šířit do ostatních krajin. Tam kde se slovanským etnickým skupinám zatím nedařilo úspěšně dosáhnout rozšíření sociální základny národa. Čechy byly považovány za hlavu slovanské vzájemnosti. Jejich snaha pro vytvoření kulturního odkazu jakožto k slovanskému starobylému národu, společná sociální základna, pocit solidarity, vykazovaly pokročilejší v otázkách etnické emancipace. Všechno úsilí mohlo být v poválečných

⁵⁴ Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol*, v Praze 1919, s. 133

⁵⁵ Kavalír Josef, *Sokol*, časopis pro tělesnou a mravní výchovu, v Praze 1920, s. 35

⁵⁶ Kavalír Josef, *Sokol*, časopis pro tělesnou a mravní výchovu, v Praze 1920, s. 21-35

létech měněno v realitu a konkrétní úspěchy díky osvobození národa a vzniku Československé republiky. Páta se ve stati dotýká názvu Spojené státy slovanské – který v intenzivní euforii padal na slovanských konferencích jako teoretický návrh a idea pro sjednocení všech zmiňovaných Slovanů (Páta In Sokol, 1920).⁵⁷

⁵⁷ Příloha 4)

7 ZÁVĚR

Cílem práce bylo analyzovat rozsah přenosu sokolské idey z české tělovýchovné jednoty Sokol na vybrané skupiny slovanů především v rámci sokolských periodik. Praktické zavedení hodnot k širším lidovým vrstvám skrze sokolské myšlenky nedosáhlo u zmíněných etnik stejné úrovně. Intelektuální elity ze srbské Lužice nedokázali emancipační ideály na rozdíl od Slovinců dostatečně rozvinout tak, aby se k národnímu hnutí přidala většina slovanského etnika, které mělo být emancipováno. Slovinci využili příznivější okolnosti k vlastní emancipaci díky vzniku společného státu společně se Srby a Chorvaty. Hroch poznamenává, že cesta národních hnutí k národu „*se stala nezvratnou teprve poté, co národní agitace „fáze B“ dosáhla úspěchu a získala podporu rozhodující části nevládnoucí etnické skupiny. Poté, co národní identitu přijaly lidové masy, stala se „materiální silou“.*⁵⁸ Z uvedeného se domnívám, že lužickosrbské národnímu hnutí se tak nezdařilo dosáhnout naplnění „fáze B“, když povědomí národní svébytnosti a schválení idey národa bylo omezeno pouze v úzkém okruhu intelektuálních elit. Národní politický program byl akceptován jen malou částí etnika. Tento nedostatek uvědomělých propagátorů lužickosrbských národních ideálů se promítá i ve vysokém počtu cizinců ze slovanských zemí, kteří přijmuli lužickosrbskou identitu a zapojili se do národního hnutí. Přítomnost „importovaných“ vlastenců z jiného etnika označuje Hroch jako součást „fáze A“ (Hroch, 2009). Lze poukázat na vnitřní nejednotu mezi Horní Lužicí a národnostně méně uvědomělou Dolní Lužicí. Přetrvávající konfesní neshody mezi Horní Lužicí a národnostně méně uvědomělou Dolní Lužicí vedly k vytvoření dvou odlišných jazyků. Nepodařilo se nahradit víru nacionalistickými ideály. Lužickosrbský sokolský svaz se potýkal s určitou nedůvěrou poměrné části katolického duchovenstva a

⁵⁸ Hroch Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody*. Praha 2009, s. 54.

sokolské župy byly děleny, aby akceptovaly tuto konfesní hranici (Meškank, 2000). Tento pouhý zlomek z etnického společenství tedy neměl šanci vyvíjet tlak na domácím, ani mezinárodním poli na Německo. Z jistých pohledů, byla aktivita v sokolském spolku brána na zřetel jen jako jakási vlastenecká hra. Jednalo se o aktivní zapojení do společnosti či navození pocitu, že národní úkol a vlastenecké povinnosti byly splněny. Sám o sobě byl tak důležitý fakt zapojení do nějaké národní činnosti, kdy však její podoba a hmatatelné výsledky nebyly až tak důležité (Ledvina, 2008). V téměř veškerých statích publikací *Sokola*, které jsem měl možnost studovat, čeští intelektuálové interpretovali sokolské myšlenky jako nástroje kulturní identity budoucích slovanských národů. Intence národního obrození jazyka, vědy i kultury a ideál antické harmonie, které byly stěžejními atributy sokolského hnutí, nacházely stejně silný ohlas v českých zemích také ve Slovinsku. Ačkoliv je srbská Lužice geograficky blíže Čechám než Slovinsko, nepodařilo se intelektuálům z řad Lužických Srbů této východy využít k většímu rozvoji nacionálních prvků do své etnické skupiny. Sokolský ideál spojit všechny lidové vrstvy v jednu sokolskou rodinu byla sice utopická myšlenka, avšak svou mobilizační ideou národní jednoty, zásad demokratičnosti a vlastenectví pomohla k rozšíření emancipačních kroků slovanských etnických skupin a národů.

8 RESUMÉ

„The purpose of this thesis is to bring near conjoint indexes of emancipatory efforts of two chosen Slavic nations - Slovenians and Lusatian Serbs, which were linked with activities of Czech intellectuals and patriots. Informations which are drawn from used sources show and compare the level of emancipation between Slovenians and Lusatian Serbs. They also show brief history preview of mentioned Slovenian nations and influence of gymnastics unity, Sokol. The original assumption about influence of geographical distance is refuted in the end. Principles of Slovenian emancipatory effort versus Lusatian Serb one were successfully implemented due to influence of gymnastics unity Sokol.“

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Brouček Stanislav, Vliv objektivních a subjektivních faktorů na proměny etnicity u českého etnika v zahraničí a při reemigraci. *Češi v cizině*, 1992, 6, s. 7-10.
- Boháč Zdeněk.: *České země a Lužice*. Tišnov – Budyšín 1993, s. 215
- Burian Michal, *Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918 až 1938*, Univerzita Karlova v Praze, vydání 1., Praha: Karolinum 2012, s. 398
- Čermák Radek, Giuseppe Maiello, *Nástin dějin a literatury Lužických Srbů*, v Praze 2011, s. 360
- Černý Adolf, *Masaryk a slovanstvo*, tiskem „Politiky“ v Praze 1921, s. 96
- Černý Adolf, *Slovanstvo za světové války*, v Plzni 1919, s. 270
- Dorovský Ivan: *Oton Berkopec a Slovinci. Oton Berkopec a česko,slovinské kulturní styky*, sborník, Společnost přátel jižních Slovanů v nakl. Albert, Brno Boskovice 2006, s. 156
- Dvořáková Zora, Miroslav Tyrš, *Prohry a vítězství*, 1. vyd. Olympia: Praha, 1989. 223 s.
- Gellner Ernest, *Nacionalismus*, 1. vyd. Brno: CDK, 2003, s.133
- Gellner Arnošt, *Národy a nacionalismus*. Příbram 1993, z angl. orig. *Nations and nationalism*, Basil Blackwell Ltd., Oxford, 1988, nakladatelství Josef Hříbal, s. 158
- Hrabová Libuše, *Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice 2006, s. 324
- Hroch Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody*, Praha 2009, s.315
- Hroch Miroslav, *V národním zájmu*, Praha 1999, s. 200
- Jahič Honzak, *Jasna (ed.), Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských kulturních stycích, které se konalo k utění 170. Výročí*

narození významného propagátora česko-slovinské vzájemnosti
23.10.2003 v Praze, Praha 2005, s. 8

-Jensterle-Doležalová Alenka, *Vzájemným pohledem, Česko-slovinské a slovinské-české styky ve 20. Století*, v Praze 2011, Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna, s. 316

-Kaleta Petr, *Češi o Lužických Srbech*, v Praze 2006, s. 333

Ledvina, Petr, *Přehledné dějiny Společnosti přátel Lužice v letech 1907–1939*. In: ČERNÝ, Marcel – KALETA, Petr (edd.), *Stoletý most mezi Prahou a Budyšínem. Společnost přátel Lužice (1907–2007)*. Praha 2008, s. 15–56.

-Lozoviuk Petr, *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*. Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií. Monographica III, 2005, 190 s.

-Machovec Milan, *Josef Dobrovský*. 1. vyd. Vimperk: Nakladatelství Akropolis, 2004, s. 256

-Marvan Jiří, Leoš Šatava, *Praha a Lužičtí Srbové, Sborník z mezinárodní vědecké konference ke 140. Výročí narození A. Černého*, v Praze 2005, s. 274

-Meškank Timo, *Kultur besteht – Reich vergeht. Tschechen und Sorben (Wenden) 1914–1945*. Berlin 2000

-Petr Jan, *Nástin politických a kulturních dějin Lužických Srbů*. Praha, Univerzita Karlova 1972, s. 342

-Rychlík Jan, Tonková Mária, Hladký Ladislav, Kozár Aleš, *Dějiny Slovinska*, Praha 2011, s. 441

-Schmitt Carl, *Politická theologie, Čtyři kapitoly k učení o suverenitě* (orig. Politische Theologie, v Berlíně 2009) v Praze 2012, s. 52

-Sörensen Georg, *Stát a mezinárodní vztahy*, v Praze 2005, s. 237

-Hladký Ladislav, *Slovinsko*, v Praze 2010, s. 191

-Šafařík P. J., *Slovanský národopis (1842)*. Praha 1955: Československá akademie věd, s. 288

- ŠATAVA Leoš, *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*, v Praze 2009, s. 215
- Šesták Miroslav a kol., *Dějiny jihoslovanských zemí*, 2. vyd., Praha 1998, s.756
- Tyrš Miroslav, *Náš úkol, směr a cíl*, v Praze 1928, s. 46
- Urban Zdeněk, *Práce z dějin slavistiky a česko-jinoslovanských vztahů*, Univerzita Karlova, Praha 1998, s. 172
- Urbančič Boris, *Česko-slovinské kulturní styky*, Praha 1995 Euroslavica, s. 87
- Zich Otakar, *Sokolstvo s hlediska estetického*, 1.vyd. Československá obec sokolská: Praha, 1920, s. 27
- Zmeškal Vladimír, *Slovanské sokolstvo na X. všesokolském sletě v Praze*, Soukromý tisk, Praha 1938, s. 20
- Zmeškal Vladimír, *Sokolská myšlenka v Lužici*, První vydání svazku ve sbírce Deset let Sokola v Lužici a časopisu Sokol roku 1930, č. 11., s. 23

Dobová periodika - Časopisy Sokol, Slovanské přehledy, Česko-lužický věstník:

- Dr. Mir. Tyrš, *Časopis Sokol*, V Praze 1873, Tiskem Dra. Edvarda Grégra, Majitel a nakladatel: Dr. Mir. Tyrš, s. 168
- Stýblo Jaroslav, *časopis Sokol*, V Praze 1884, Tiskem Dra. Ed. Grégra, Majitel a nakladatel: Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 140
- Dr.Jos. E. Scheiner, *Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný*, v Praze 1887, Tiskem Dra. Edvarda Grégra, s. 257
- Dr.Jos. E. Scheiner, *časopis Sokol*, v Praze 1900, tiskem Dra. Ed. Grégra, Pražská těl. jednota „Sokol“, s. 288
- Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný*, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1906, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 232

- Dr. Josef E. Scheiner, *Sokol, časopis tělocvičným zájmům věnovaný*, Pražská tělocvičná jednota Sokol, v Praze 1919, tiskem Dra Eduarda Grégra a syna v Praze, s. 252
- Josef Kavalír, *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*, Pražská tělocv. jednota Sokol, v Praze 1920, tiskem Dra Ed. Grégra a syna v Praze, s. 260
- Antonín Benda, *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*, majitel a vydavatel Sokol Pražský, v Praze 1926, s. 287
- Antonín Benda, *Sokol, časopis pro tělesnou a mravní výchovu*, majitel a vydavatel Sokol Pražský, v Praze 1938, s. 247
- Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“, v Praze 1900, s. 506
- Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“ v Praze 1903, s. 495
- Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“ v Praze 1907, s. 489
- Černý Adolf, *Slovanský přehled, sborník statí, dopisův a zpráv ze života slovanského*, tiskem „UNIE“ v Praze 1909, s. 478
- Vladimír ZMEŠKAL, *Česko-lužický věstník, Čeští Sokolové v Budyšině*, ČLV 3/3, 1922, s. 28
- Česko-lužický věstník, číslo 11-12 / listopad-prosinec 2012, ročník XXII* (Prameny a literatura: články v periodických: Českolužický věstník, Jizeran, zdroje k tomuto článku autor uvádí tyto: Katolski Posol, Serbske Nowiny, Sokolske listy); Serbski Kulturny archiw Mzb VII - Ausschnittsammlung aus der tschechischen Presse; Beneš Luděk, *Osobnosti Mladoboleslavska*, Mladá Boleslav 2009; Zmeškal Vladimír, *Patnáct let českolužického spolku "Adolf Černý" v Praze 1907-1922*, Praha 1923
- Jizeran, roč. 43 (1920–1938)
- Obrana lidu, roč. 13–28 (1920–1935)

Internetové zdroje

Jordán František: Češi a Slovinci v 19. a na začátku 20. století : (jejich vztahy veřejné a politické)

<http://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/120768>

Společnost přátel Lužice, Česko-Lužické věstníky:

<http://stare.luzice.cz/clv/2001/02.htm> - aktuálně: <http://www.luzice.cz/>

http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/120768/SpisyFF_176-1971-1_22.pdf

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=131&clanek=011317>

<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/ObetLS.htm>

Kučerová Jarmila, *Recepce českých dramatických děl ve Slovinsku v letech 1867-1967*, Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2008 -

http://is.muni.cz/th/179958/ff_b_b1/IS.pdf

,

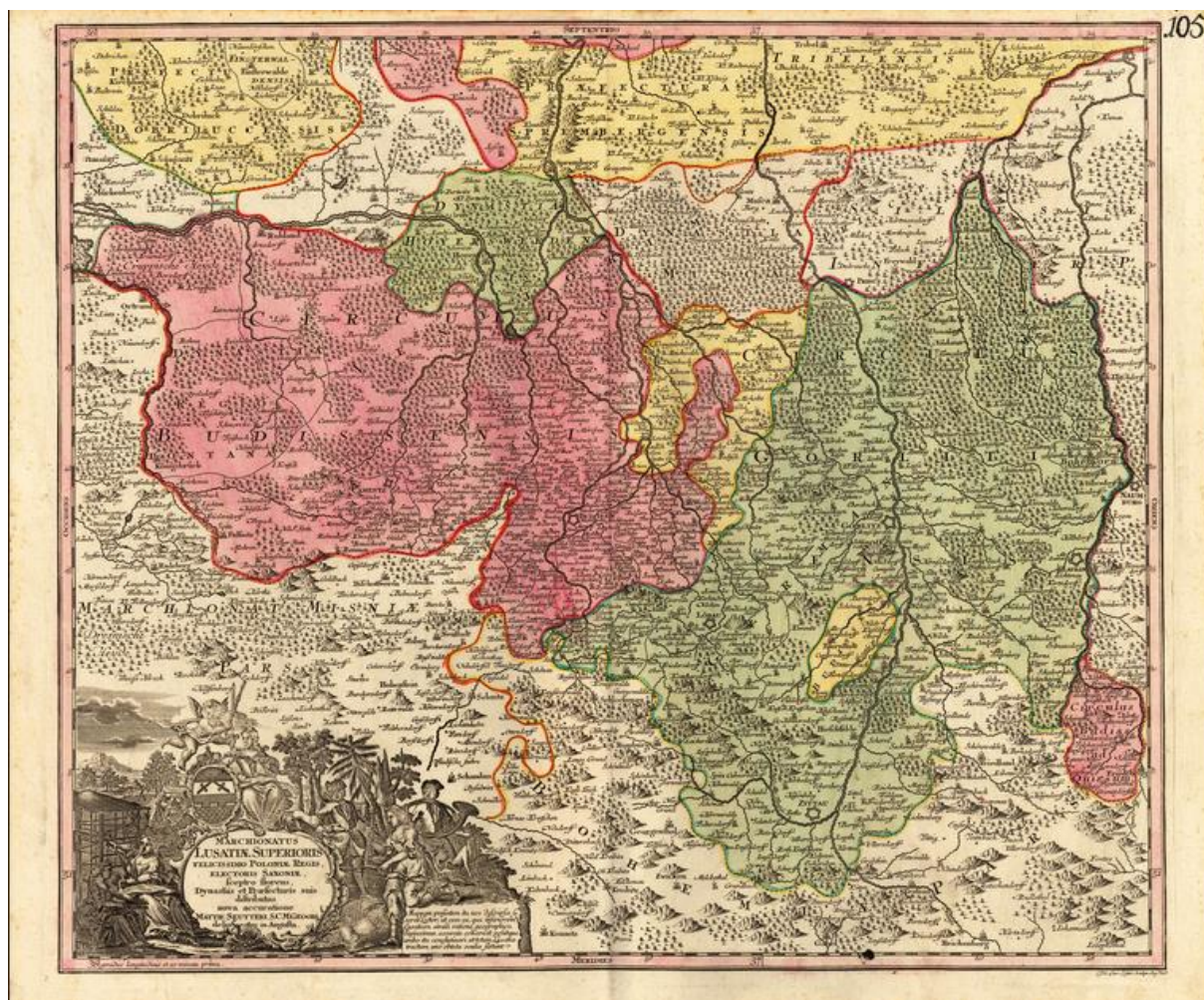
10 PŘÍLOHY

1) Horní a Dolní Lužice ve středověku

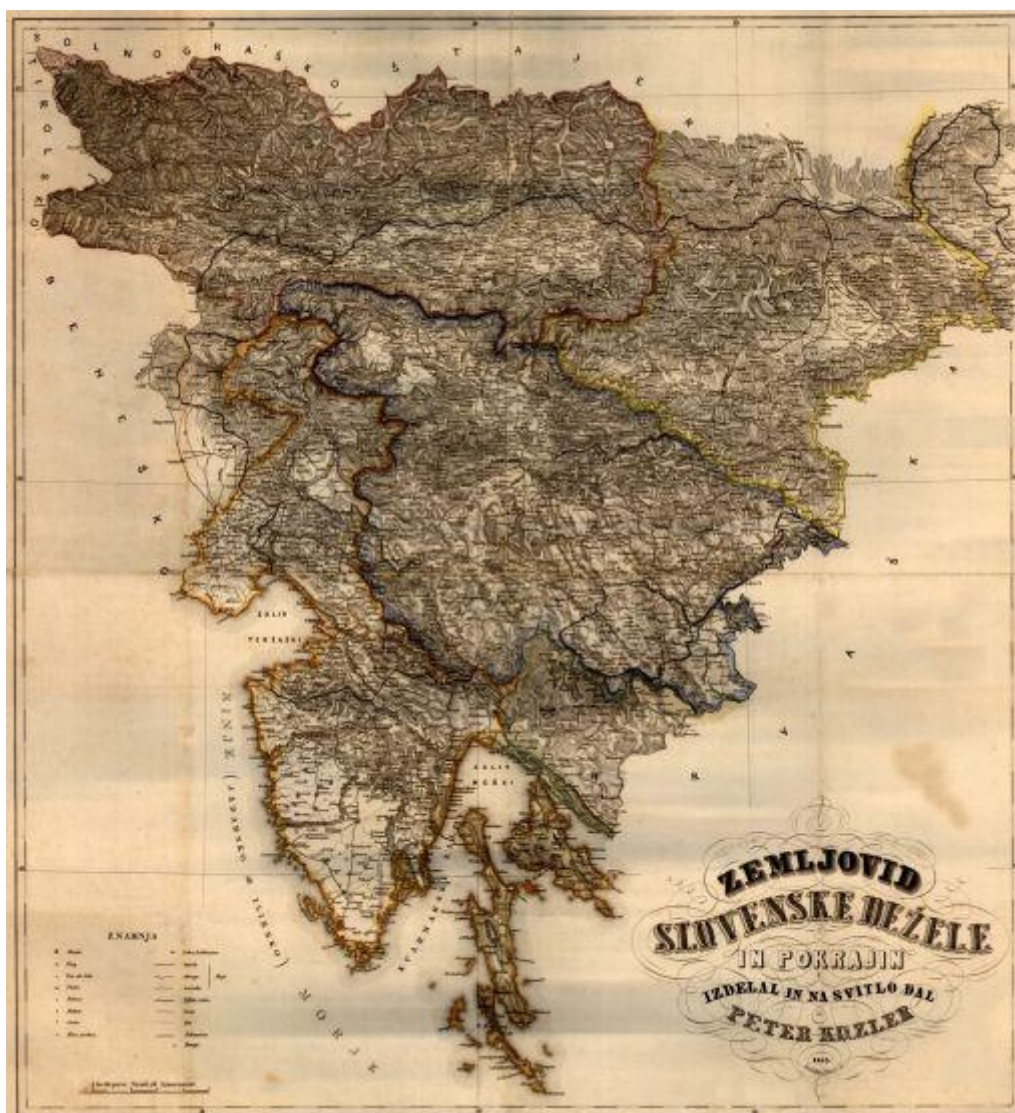
Zdroj: <http://luzice.euweb.cz/>

2) Oblasti srbské Lužice mezi léty 1720-1740

Zdroj: <http://www.bergbook.com/cgi-bin/demo10.cgi/Search?paint=1&search=seutteri>

3) Slovinsko 1853

Zdroj: http://www.oldmap.si/en/maps/slovenia_adriatic/

4) Království Srbů, Chorvatů a Slovinců v roce 1920

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/Atlas_of_Yugoslavia